

Frásøgn úr Viet Nam. Annar partur:

Friður hevur nú valdað í fimm ár

**TÁ TANN VIET-
NAMESISKI
HERURIN Í
1992 ALMENT
HEVDI TIKIÐ
SEG ÚR CAM-
BODIA, VAR
HETTA SAM-
STUNDIS
BYRJANIN TIL
TÁ FYRSTA
TÍÐARSKEIÐIÐ
UTTAN KRÍGGJ
SÍÐAN SEINNA
HEIMSBARDAGA**

ORÐ OG MYNDIR:
KENNETH RASMUSSEN

Til handils á flótandi marknaðinum

Sunnast í Vietnam rennur Mekongáin út í Suðurkin-esiska havið. Áin hevur gjøgnum millið av árum skapt ein veldugan ósa. Hvørt ár leggast 79 metrar av eyri og sandi aftur at strondini við ósan.

Ókið við Mekongósan er kent fyri at vera fruktagott. Her verður so nógv ris framleitt, at tað er meira enn nokk til alt landið. Eisini verða kokusnøtur, sukurrør og nógv ymisk sløg av fruktum dyrkað her. Mekongáin er ein av teimum størstu ánum í heiminum. Alt eftir árstíðini renna millum 1900 og 3800 kubikmetrar um sekundið í ánni. Áin byrjar á tí tibetanska háslættanum, rennur 4500 ígjøgnum Kina, fram við markinum millum Myanmar og Laos, ígjøgnum Laos, framvið markinum Laos og Thailand og at enda ígjøgnum Cambodia og Viet Nam, áðrenn hon røkkur í Suðurkin-esiska havinum.

Áin verður av vietnamesarum nevnd Song Cuu Long, ið merkir Áin hjá teimum níggu drekunum. Navnið kemur av at áin deilir seg í níggu hövuds-greinar, áðrenn hon rennur

í havið í seks støðum. Millum tað norðasta og tað sunnasta av hesum seks støðum eru meira enn hundrað kilometrar.

Bát í staðin fyri bil
Umframt hesar hövuds-greinar eru túsundtals smærri greinar. Hesar verða nýttar til flutning av landbúnaðarvörum, ið verða framleiddar í økinum, og til flutning av fólki. At búgva við hesar greinar er ikki altíð lætt. Fyri at verja húsini, ið standa tættast við ána ímóti flóð og streymi, verða húsini bygd á bambussteyr. Um vegirnar á árbakkanum ikki eru hækkaðir væl uppum ána, eru teir undir vatni stóran part av árinum. Av hesi orsök verða bátar í flestu før-um nýttir til flutning. Onkrastaði er bert framkomandi við báti.

Í lotuni siti eg sjálvur triði á eini matstovu, sum stendur á bambussteyrum á árbakkanum. Vit eru í býnum Can Tho. Byurin, ið liggur við ta sunnastu hövuds-greininna í Mekongósanum, er við sínum tveyhundrað túsund íbúgvum, tann størsti í sunnasta partinum

av Viet Nam.

Tað er farið at skýma, men enn siggja vit teir mongu bátarnar, ið koma framvið eftir at hava keypt ella selt vörur á tí flótandi marknaðinum. Flótandi marknaðurin í Can Tho liggur í útjaðaranum av býnum. Einasti máttin at koma til og frá marknaðinum er við báti. Hvønn morgun kemur hópur bátum úr økinum uttanum býin til marknaðin. Bátarnir, ið allir eru fullfermdir av landbúnaðarvörum, samlast á sama staði, og mynda soleiðis tann flótandi marknaðin. Summir av bátunum eru útholaðir viðarbulur við árum, meðan aðrir stórir bátar hava motor. Tá tú ert til handils á flótandi marknaðinum, siglir tú spakuliga millum allar bátarnar, sum selja alskyns grønmæti, fruktir ella livandi hønur og dunur. Áðrenn tú siglir heim, kanst tú eisini leggja at onkrum báti at keypa sodavatn og góðgæti.

Trý árstöl

Hinmegnin borðið, yvir av mær situr Hoang Dinh Quang (D-ið í millumnavni-num er ikki ein prentvilla,

tað verður úttalað sum d), og fyri endan á borðinum situr Huynh Tam Tri. Quang hevur lovað at greiða eitt sindur frá, hvussu hann upplivdi tíðina undir Viet Nam-krignum. Tri lesur enskt á lærða háskúlanum í Can Tho, og skal tulka sam-røðuna.

Vit sita einsamallir á altanini á áru hædd. Og meðan fyra ténarar bera okkum matin út á borðið, kunnu vit eygleiða hummararnar og skjaldbøkurnar, ið liggja í einum kari og bíða eftir at verða slept niður í eina grýtu við kókandi vatni. Feskari rávøra fæst ikki.

Quang byrjar við at nevna trý árstöl í seinnu helvt av hesi öldini, ið hann heldur hava havt stóran týdning fyri Vietnam. Tað fyrsta árstalið er 1954, tá franska hjálandaveldið varð ríkið úr landinum. Annað árstalið er 1972, tá harðast leikaði á undir Vietnamkrignum. Summarið 1972 verður nevnt Bardagasummarið. Hetta summari vóru teir harðastu bardagarir millum norðurvietnamesiska herin og suðurvietnamesiska herin saman

við amerikamonnum hinumegin, uttan at nakar av portunum hevði stórvægis framgongd. Tað seinasta árstalið er 1975, tá ið norðurvietnamesiski herurin sigraði, og Norður Viet Nam og Suður Viet Nam vórðu sameind.

Kríggi enda og byrja

Quang er norðurvietnamesari, føddur 30. oktober 1958, og uppvaksin í Thai Binh landspartinum, ið liggur umleið hundrað kilometrar í ein landsynning úr Hanoi. Undir krignum móti franskmønnum vóru pápi og elsti bróðir Quang í herinum. Pápin plagdi at siga frá hvussu teir gróvu tunlar undir hernaðarstöðir hjá franskmønnum, og um hermennin, sum gjørdist hetja, tá hann við kroppi sínum vardi fyri eini franskari kanón, og harvið bjargaði nógvum landsmönnum. »Hann var ein av teimum mongu, ið fóru í deyðan fyri føðilandið, « sigur Quang álvarsamur. » Teir høvdu bert ein stríðsvogn, men hóast tað vunnu teir á franskmønnum, ið høvdu alla tátuð hernaðarútgørd. «

Sambært friðaravtaluni millum teir stríðandi partarnar, sum var undirskrivað í Geneve í juli 1954, skuldi Viet Nam fyrribils býast í tvey, og fri val skuldu verða um alt landið 20. juli 1956. Fram til valið skuldi sunnari parturin stýrast av Ngo Dinh Diem, ið var kendur fyri at vera ein ikki-kommunistur, meðan norðari parturin varð stýrdur av Ho Chi Minh, leiðaranum av vietnamesiska kommunistaflokkinum.

Men í 1955 noktaði Diem, við stuði frá USA, at fylgja Geneve-avtaluni, tí hann væntaði at Ho Chi Minh fór at vinna valið. Hann skipaði í staðin fyri eini fólkaatkvøðu, og kunninggjørdi stutt eftir at vera valdur forseti í Vietnameska Lýðveldinum. Seinni kom fram at umfatandi valsvik var farið fram, har Diem millum annað hevði fingið ein triðing fleiri atkvøður í Saigon, enn tað vóru skrásettir veljarar. Men kortini góðtøku fleiri lond, við USA á odda, hetta nýggja landið.

Nýtt land

Í norðara partinum, ið nú nevndist Demokratiska Lýðveldið Viet Nam, varð øll jørð lögð undir almenna umsiting, og nógvir av gomlu eigarunum settir fastir. Í desember í 1955, stutt eftir at Diem hevði kunninggjørt sunnara partin at vera eitt lýðveldi, kvetti USA alt samband við Hanoi, sum gjørdist hövudsstaður í nýggja landinum. Tað skuldu ganga fyrati ár, áðrenn USA í 1995 tók sambandið við Hanoi upp aftur.

Hóast tað miðskeiðis í fimtiárunum vóru fleiri álop á Diem-stjórnina, ið vóru fyriskipað av kommunistum í Suður Vietnam, byrjaði tann rættligi bardagin fyri einum "frælsum" Suður Viet Nam ikki fyrr enn í 1959, tá norðurvietnamesiska stjórnin lovaði at stuðla kommunistunum í suðri.

Í apríl í 1960 stovnaðu kommunistarnir í báðum londunum Frælsisfylkingina, sum gjørdist kend undir navninum Viet Cong.

Stutt áðrenn franskmenninir noyddust at flygja í 1954, vóru teir fyrstu amerikansku hernaðarlugu ráðgevarir komnir til Viet Nam. Eftir at franskmenninir vóru farnir, vandu hesir ráðgevar hermenninir í suðurvietnamesiska herinum. Í 1959 doyðu teir fyrstu amerikansku ráðgevarinir í Vietnamkrignum, í august 1964 flugu tey fyrstu amerikansku bumbufflogførini yvir Norður Vietnam, og í mars 1965 kom tann fyrsta amerikanska herdeildin til Suður Vietnam.

Nógv ris

Quang sigur, at børnini í Norður Vietnam finga at vita at tey skuldu eina nógv ris, fyri at tey kundu hjálpa suðurvietnamesarunum at berjast ímóti USA, tá tey gjørdust eldri. Hann leggur dent á at talan ongantíð var um bardaga ímóti suðurvietnamesiska fólkinum, men ímóti USA og teirra viðhaldsfólki í Suður Viet Nam.

Undir krignum samarbeiddu grannalondini Laos og Cambodia við Norður Viet Nam við millum annað at loyva norðurvietnamesiska herinum at koma inn um markini til hesi londini, og haðani leypa á Suður Viet Nam. » Ho gubbi, (Ho Chi Minh verður í talu nevndur Ho gubbi) ið var ein sera klókur maður, mælti fólki í Norður Viet Nam til at býta risið í trý, ein part til Laos, ein til Cambodia og ein til tey sjálvi, fyri kunna bjarga Suður Viet Nam frá amerikemonnum, « sigur Quang, meðan hann fær sær nakrar bitar av tí frálíka slangukjötinum.

Skúlagongd undir jørð

Í 1964 fór Quang í fyrsta flokk. Undirvisingin fór fram undir jørð orsakað av teimum amerikansku fløforunum, ið tveittu bumbur yvir Norður Vietnam.

Øil børnini gingu til og frá skúlanum í tjúkkum kápum, flettaðum av bløðum frá risplantum. Kápurnar varðu tey ímóti steinum og øðrum smærri lutum, ið vóru tveitt upp í luftina av bumbusprengingunum.

Stutt eftir at Richard Nixon í november 1972 varð afturvaldur til forseti í